

Expoziția organizată de Muzeul de artă al Republicii Socialiste România ne prilejuește o rară, dar încântătoare întâlnire cu unul dintre aspectele cele mai puțin cunoscute ale artei românești. Xilografuri populare, numite de obicei „stampe de Hășdate”, cercetate cu atenție, restaurate cu migală, ne dezvăluie astăzi, după un secol sau două, o artă de o uluitoare autenticitate, apărută și înflorită în câteva sate din jurul Gherlei¹, operă a unor gravori-țărani români ce au pus în ea măiestrie și suflet.

Lucrări de artă populară, izvorite din același filon cu icoanele pe sticlă și bisericile de lemn maramureșene, xilografurile — despre ale căror începuturi nu știm aproape nimic — par să fi apărut în cursul secolului al XVII-lea, căci cea mai veche cunoscută până astăzi, purtând data 1700, atestă un meșteșug sigur și o viziune pe deplin constituită.

Datorate unor artiști care le-au semnat (Pop Gheorghie, Nechita Morariu, Pop Simion, Pop Onisii și Andrei Man), ce acoperă prin activitatea lor aproape un secol (circa 1798—1883), sau unor meșter rămași anonimi, xilografurile expuse se remarcă prin o mare varietate tematică: ilustrații la romani popular „Alexandria” (realizate de Pop Gheorghie, în 1817); imagini de păsări („Cocoșul” și „Găina cu pui” de Nechita Morariu, datate 1862; „Șapte păsări”, anonim din a doua jumătate a secolului al XIX-lea), puse în legătură de către unii cercetători² cu reminiscențe ale unor credințe străvechi despre „Arboarele vieții”; ilustrarea unei zicale maghiare în stampa cu Marișca și Pișta; figuri de nobili îmbrăcați după moda timpului; imagini de inspirație religioasă.

Cele circa 150 de stampe expuse — multe dintre ele fiind exemplare trase după o singură placă — sînt realizate în tehnica cunoscută a gravării în lemn. Ceea ce le individualizează este însă adaosul material de culoare, culoare ce variază, ca gamă și ca transparentă, de la un secol la altul³. Dacă desenul și compoziția păstrează anume rigori, cerute în primul rînd de tehnică și de tematică, în cromatică fantezii creatorului popular se desfășoară liberă. Culoarea — așternută în tente plate — completează în chipul ce mai neașteptat stampele de-abia scoase de sub presă, „înfrumusețîndu-le”; ea creează jocuri de linii ritmuri noi, accente neprevăzute, schimbînd aspectul lucrării, astfel încît, la prima vedere, ea să pară că totul alta, în comparație cu exemplarele din aceeași serie.

Alături de culoare, definitorii în analiza stampelor sînt și alte trăsături stilistice: linia fermă și contur, hașurile ce contribuie la reliefaarea volumului, decorativismul unor imagini, caracterul narativ și altora, sau sublinierea monumentalității figurilor în ciuda dimensiunilor reduse, asimilarea unor forme occidentale (mai ales în tratarea cadrului decorativ), introducerea unor elemente din viața zilnică, aso-cierea în același cadru a două sau mai multe scene etc.

Foarte bine gîndită, expoziția — organizată de muzeografa Marika Kiss-Grigorescu — oferă specialiștilor și publicului larg multiple posibilități de informare și delectare. În expunere, xilografurile sînt prezentate într-o ordine pe cît posibil cronologică și grupate după anumite afinități tematice. Ele sînt detașate pe peretele alb sau pe panouri suplimentare colorate în tonuri de verde și violet, ce amintesc însăși cromatică xilografurilor, montate independent pe un fond de pînză de sac. Din intenția de a ne familiariza cu tehnica folosită, au fost expuse și câteva dintre plăcile de lemn ale gravurilor. Lucrările pe un material perisabil — hirtia — multe dintre stampe au necesitat lucrări de restaurare, care sînt de asemenea amintite prin expunerea unor fotografii privind diferite stadii ale procesului de restaurare realizat în atelierul de specialitate din cadrul muzeului.

Frumoasă, bogată, nouă ca tematică, modernă ca prezentare, expoziția se înscrie ca o manifestare de seamă a Muzeului de artă al Republicii Socialiste România, ca un act de cultură de mult așteptat

¹ Un document din 1776 atestă existența unei bresle a xilografilor (11 în număr) răspîndiți în patru sate: Oagna (Ocn Dejului), Hășdate, Săpac, Silvaș (Silivaș) — vezi: Ioana Cristache-Panait, *O breslă a xilografilor din Transilvania*, în „Revistă muzeelor”, nr. 3, 1967.

² Paul Petrescu, *Doză secole de grafică jrdnească*, în „România literară”, nr. 15 (79), 1970.

³ În secolul al XVIII-lea sînt folosite diverse nuanțe de brun, roșu, galben și verde, iar în secolul al XIX-lea întâlnim colorarea cu galben, verde, violet și rar cu albastru.